*Потапенко Л. В.,**orcid.org/0000-0003-3076-5154**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри права і соціально-гуманітарних дисциплін**Черкаського навчально-наукового інституту**Університету банківської справи*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей та обґрунтуванню принципів, методів та форм реалізації дистанційного навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей. Розкрито роль застосування комп'ютерних технологій у процесі розвитку іншомовної комунікативної компетенції. Проаналізовано цілі та завдання дистанційного навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей із використанням комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Особливу увагу звернено на системний підхід до методики дистанційного навчання іншомовному спілкуванню студентів нефілологічних спеціальностей, який дає можливість розглядати його принципи на методико-технологічному, системно-інтеграційному та концептуально-стратегічному рівнях. Установлено, що на методико-технологічному рівні розробляються принципи опанування окремих аспектів іноземної мови та видів мовленнєвої діяльності, визначаються стратегії та прийоми формування умінь і навичок за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; на системно-інтеграційному рівні синтезуються технології та методи навчання у межах одного електронного освітнього середовища; на концептуально-стратегічному рівні відбувається адаптація наявних програм з іноземних мов до нових технологічних умов. Реалізація цих принципів уможливило створення універсального освітнього середовища для вивчення іноземної мови. Розроблено вимоги щодо організації безперервної навчальної інформаційної взаємодії в процесі дистанційного навчання іноземній мові. Досліджено модульну технологію навчання як одну з інноваційних освітніх технологій дистанційного навчання. З'ясовано, що модульна програма складається з блоків, які формуються з набору модулів, які складаються з тем навчального матеріалу, об'єднаних однією тематикою та призначених для вивчення студентами з різним рівнем знань. Кожен модуль складається з таких розділів, як глосарій, читання, аудіювання, письмо, говоріння та додатковий матеріал. Доведено, що ефективність дистанційного навчання іншомовного спілкування полягає ще й у його потенціалі для саморозвитку особистості та відповідності принципам особистісно орієнтованого підходу в освіті. Проаналізовано переваги та недоліки технологій дистанційного навчання іншомовного спілкування.

Ключові слова: дистанційна освіта, навчання іншомовного спілкування, іншомовна комунікативна компетенція, інформаційне освітнє середовище, освітня платформа Moodle.

Постановка проблеми. В основу сучасних парадигм освіти закладені науково-теоретичні поняття, що відображають основні риси сучасності. До них належить особистісно орієнтоване навчання, індивідуалізація та диференціація освітньої діяльності, формування мотивації навчання, саморозвиток. Указані концептуальні засади освіти досить успішно можуть бути реалізовані у сучасному інформаційно-освітньому середовищі, що забезпечує організацію освітньої діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій як очно, так і дистанційно. Навчання іншомовного спілкування перебуває у тісному взаємозв'язку з потребами сучасного суспільства та відображає основні риси сучасної системи освіти.

Розглянемо проблему дистанційної освіти як одного з актуальних напрямів модернізації освіти та особливості дистанційного навчання іноземними мовами. Знання іноземної мови сьогодні усвідомлюється як імперативний атрибут фахівця у будь-якій галузі знань. Випускник вишу повинен не тільки отримати спеціальні мовні знання в усіх напрямках обраної спеціальності, а й уміти розпізнавати лексико-граматичні конструкції, володіти всіма типами читання літератури за фахом, прийомами реферування й анотування тощо.

Сучасні світові тенденції до поширення мережевих інформаційних технологій відкрили нові перспективи розвитку освітнього процесу. Рациональне поєднання таких технологій з наявними методами викладання стало запорукою успішної освітньої діяльності як викладачів, так і студентів [5, с. 60].

В умовах сьогодення майже всі заклади вищої освіти активно розробляють та запроваджують систему дистанційного навчання. Дистанційне навчання – це особлива форма організації освітнього процесу, яка базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій та забезпечує ефективну інтерактивно-інформаційну взаємодію між усіма учасниками освітньої діяльності незалежно від місця їх знаходження. Дистанційна освіта характеризується: гнучкістю, модульністю, паралельністю, великою аудиторією, економічністю, технологічністю, соціальністю, інтернаціональністю, позитивним впливом на студента, новою роллю викладача та якістю [2]. Метою дистанційного навчання є надання можливостей студентам самостійно опрацювати навчальний матеріал та отримувати необхідні консультації у зручний для них час незалежно від місця знаходження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні проблеми дистанційного навчання розглядаються

у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких Дж. Адамс, Г. Біккулова, Р. Блейк, Н. Гутарьова, З. Девтерова, Т. Зайченко, М. Крослінг, Н. Майер, Н. Муліна, О. Окелесов, С. Пасов, В. Пашута, С. Полат, П. Роджерс, А. Томіліна, А. Хуторський.

Мета статті – дослідити особливості дистанційного навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей та обґрунтувати принципи, методи та форми його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання сприяє реалізації сучасної освітньої парадигми, невід’ємними компонентами якої є особистісно орієнтоване навчання, індивідуалізація та диференціація освітньої діяльності, можливість автономного навчання, самоосвіта та саморозвиток студентів. Така форма навчання дозволяє максимально активізувати самостійну роботу студентів, що є особливо важливим, тому що майбутній фахівець повинен уміти самостійно організовувати свою пізнавальну діяльність, а сучасні комп’ютерні технології здатні забезпечити передання знань і доступ до різноманітної навчальної інформації нарівні, а іноді і набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання.

Розглянемо особливості дистанційного навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей. Дистанційне навчання не є формою заочного навчання або видом самостійної діяльності. Воно будується відповідно до змісту та цілей очного навчання освітньої програми спеціальності. Але спосіб і специфіка подання навчального матеріалу та форми взаємодії викладача і студентів суттєво відрізняються завдяки новим можливостям інформаційного середовища. Дистанційна форма може успішно застосовуватися під час вивчення іноземної мови студентами на будь-якому етапі навчання. Ефективність такого навчання залежить від якості методичного наповнення, що супроводжує кожне заняття. Методичні матеріали для дистанційного вивчення повинні бути спрямовані на самостійний розвиток іншомовної комунікативної компетенції студентів, набуття та тренування необхідних лінгвістичних навичок, забезпечувати необхідні умови для засвоєння нового мовного матеріалу з подальшим практичним використанням, спонукати до активного творчого пошуку.

Аналіз вітчизняної і зарубіжної теорії і практики дистанційного навчання як форми організації освітнього процесу дає змогу визначити його характерні особливості. Серед них: вільний доступ до навчальної інформації, що перебуває в інформаційно-комп’ютерному навчальному середовищі; гнучкість структури подання знань (забезпечення для студентів права вибору навчального матеріалу різного рівня складності); асинхронність навчання (у процесі навчання викладач і студент працюють за зручним для кожного розкладом); інтернаціональність навчання, можливість експорту й імпорту освітніх послуг; нова роль викладача (він виконує нову роль і функції як консультанта і координатора навчального процесу); комунікативність навчання (постійний або епізодичний суб’єктно-суб’єктний діалог у навчальному процесі з використанням сервісів мережі Інтернет (E-mail, Mailing list, Internet Relay Chat, IP-телефонія та ін.) [3, с. 199].

Дистанційне навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей із використанням комп’ютерних та телекомунікаційних технологій має забезпечувати реалізацію таких завдань, як формування і розвиток умінь

та навичок читання з безпосереднім використанням матеріалів мережі Інтернет; удосконалення умінь аудіювання на основі адаптованих та автентичних звукових текстів; формування вмінь та навичок перекладу та реферування текстів за фахом; удосконалення умінь монологічного та діалогічного мовлення; розширення активного та пасивного вокабуляра, ознайомлення з лексикою сучасної іноземної мови, яка відбиває певний етап розвитку культури цієї країни, соціального та політичного ладу суспільства; формування елементів глобального мислення (діалог культур); формування стійкої мотивації пізнавальної діяльності, потреби використання іноземної мови у реальному спілкуванні; формування культури спілкування [6].

Розробляючи методику дистанційного навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей, варто враховувати такі умови: можливість систематичного накопичення навчальних матеріалів, можливість їх редагування і зберігання; можливість міжособистісної комунікації викладача та студента; можливість управління процесом із боку викладача; наявність сприятливого середовища для самостійного вивчення іноземної мови та самоконтролю. Тільки застосування системного підходу до методики дистанційного навчання іншомовному спілкуванню студентів нефілологічних спеціальностей дає можливість розглядати його принципи на трьох рівнях (методико-технологічному, системно-інтеграційному та концептуально-стратегічному). Реалізація цих принципів уможливує створення універсального освітнього середовища для вивчення іноземної мови. На методико-технологічному рівні розробляються принципи опанування окремих аспектів іноземної мови та видів мовленнєвої діяльності, визначаються стратегії та прийоми формування умінь і навичок за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій; на системно-інтеграційному рівні синтезуються технології та методи навчання у межах одного електронного освітнього середовища; на концептуально-стратегічному рівні відбувається адаптація дійсних програм з іноземних мов до нових технологічних умов.

Під час розроблення інформаційного освітнього середовища з іноземної мови низка дослідників виділяє такі вимоги, які необхідно виконати задля організації безперервної навчальної інформаційної взаємодії у процесі навчання: 1) взаємопов’язаність лінгвістичних інформаційних ресурсів; 2) різноманітність інформаційних ресурсів; 3) включення в комплекс студента мовного портфоліо; 4) створення методичного блоку викладача; 5) забезпечення автоматизації процесів контролю і корекції результатів освітньої діяльності; 6) можливість поповнення ресурсу новою інформацією; 7) забезпечення інтеграції педагогічних технологій і авторських методик [1, с. 58].

Основними методичними принципами керування іншомовним професійним спілкуванням із використанням інформаційно-комунікаційних технологій є такі принципи: зумовленості, необхідності, інформативності, надійності, діалогової взаємодії, інтерактивності, адаптивності, дружності інтерфейсу, комплексності, методичної підтримки [1, с. 57].

Ураховуючи виклики сьогодення, майже всі заклади вищої освіти нашої країни впровадили в свою освітню діяльність дистанційні форми навчання. Ця тенденція спостерігається й у навчанні іншомовного спілкування для професійних цілей: у педагогічній практиці використовують електронні довідково-інформаційні системи під час навчання іноземної мови для

спеціальних цілей; розробляють професійно орієнтовані електронні словники для формування іншомовних лексичних навичок; упроваджують комп'ютерні технології у процес викладання іноземних мов для студентів нефілологічних спеціальностей; застосовують комп'ютерні інновації для навчання економічного перекладу. Інформаційно-комунікаційні технології стануть засобом удосконалення іншомовної компетенції студентів.

У процесі дистанційного навчання іншомовному спілкуванню студентів економічних та правових спеціальностей Черкаського інституту Університету банківської справи активно використовується освітня платформа Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище), яка завдяки великій кількості ресурсів показала свою ефективність під час організації повноцінного навчального процесу взагалі та у процесі вивчення іноземної мови й створенні дистанційних курсів з навчання іноземної мови зокрема. З огляду на те, що платформа Moodle є міжнародною освітньою платформою, вона дозволяє створювати і реалізовувати міжнародні проекти під час навчання іноземної мови [4, с. 55].

Іншомовна підготовка студентів є гуманітарним складником освіти в немовних закладах вищої освіти, яка сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості студента, розвитку його самостійності та ініціативності. Виникає потреба в приділенні більшої уваги організації самостійної роботи студентів, яку в сучасних умовах доцільно доповнити взаємодією студента з інформаційним середовищем. Підготовка студентів до самостійної роботи із засобами інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення іноземної мови сприяє глибшому вивченню обраної теми, аналізу та систематизації отриманого матеріалу, плануванню й опису результатів своєї діяльності. У такому сенсі ефективність дистанційного навчання іншомовного спілкування полягає ще й у його потенціалі для саморозвитку особистості та відповідності принципам особистісно орієнтованого підходу в освіті. Упровадження дистанційних освітніх технологій дозволяє створити педагогічний супровід самостійної роботи студентів з іноземної мови, впровадити інтернет-тестування як вид самостійної роботи студента в наявну практику викладання іноземної мови в немовному виші, розробити електронні освітні ресурси ігрового характеру для самостійного вивчення іноземної мови, створити алгоритм самостійної роботи з інтернет-ресурсами для вдосконалення навичок усного та писемного мовлення в іноземній мові. Стає очевидним, що потенціал дистанційних освітніх технологій ще тільки починає розкриватися у межах викладання професійно-орієнтованої іноземної мови.

Особливе місце серед інноваційних освітніх технологій дистанційного навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей займає модульна технологія навчання. Модульне навчання характеризується випереджальним вивченням матеріалу блоками-модулями, алгоритмізацією освітньої діяльності, завершеністю й узгодженістю циклів діяльності. Модульна програма складається з блоків, що формуються з набору модулів, які складаються з тем навчального матеріалу, об'єднаних однією тематикою та призначених для вивчення студентами з різним рівнем знань. Навчальний модуль складається з таких компонентів: 1) назви модуля; 2) інтегрованою дидактичною метою; 3) цільового плану дій студентів; 4) банку інформації (навчальний матеріал);

5) методичного керівництва щодо досягнення цілей; 6) практичних занять із формування необхідних умінь; 7) вихідного контролю (контрольна робота, яка чітко відповідає цілям, поставленим у цьому модулі). Процес модульного навчання орієнтований на формування комунікативних навичок шляхом виконання практичних дій за допомогою спеціально організованої системи вправ. Основною умовою функціонування кожного модуля є забезпеченість його дидактичним матеріалом, що складається з таких основних компонентів: набору відповідних автентичних текстів/навчального посібника; робочого зошита студента; словника-мінімуму; дидактичних матеріалів для роботи з ТЗН, комп'ютерними базами даних та ресурсами Інтернету; навчально-методичних мультимедійних розробок для самостійної роботи студентів. Система навчальних елементів кожного модуля повинна включати теоретичний, контрольний та методичний блоки. З огляду на логічну послідовність і спадкоємність усіх етапів мовної підготовки, модульний характер навчання сприяє системному опануванню лінгвістичного матеріалу, розширенню фонових (лінгвокраїнознавчих, професійних, культурологічних) знань студентів, удосконаленню умінь і навичок за основними видами мовленнєвої діяльності. Навчання іншомовного спілкування за модульною технологією дає змогу комплексно вирішувати такі актуальні педагогічні завдання, як забезпечення індивідуального темпу навчання, врахування можливостей і потреб кожного студента, навчання вмінню самостійної роботи з різними джерелами інформації, самостійного освоєння матеріалу, тобто набуття якісних знань і умінь. Кожен модуль складається з таких розділів, як глосарій, читання, аудіювання, письмо, говоріння та додатковий матеріал. За потреби до розділів прикріплюються аудіо- або відеофайли. Система гіперпосилань дозволяє студентіві переходити з одного модуля на інший (за необхідності). Це дає можливість студентам «освіжити» вивчений матеріал без допомоги викладача [4, с. 58]. За таких умов студенти у межах виділеного ліміту часу мають змогу самі регламентувати час, необхідний для засвоєння навчального матеріалу. Крім того, студент має можливість після кожного пройденого модуля оцінити свої знання за допомогою завдань для самоконтролю. Викладач завдяки системі самоконтролю знань студента може оцінити засвоєння матеріалу і вказати студентіві на прогалини в його знаннях, якщо вони існують. Система контролю знань студентів включає тренувальний навчальний контроль, вхідний контроль знань, тестовий контроль з однією темою і за декількома модулями, підсумковий контроль. Ці тестування фіксуються в електронному журналі.

У зарубіжній літературі переваги застосування електронного навчання, комп'ютерних та дистанційних освітніх технологій порівняно з традиційними методами навчання описують за допомогою п'яти «А»:

1. Аналітика (analytics). Завдяки електронним освітнім технологіям ми можемо збирати детальну інформацію про процес навчання (особливості поведінки студентів у віртуальному середовищі, сам процес навчання, оцінка результатів навчання і встановлення зворотного зв'язку).

2. Доступ (access). Завдяки мережі Інтернет ми можемо отримати доступ до будь-якого електронного освітнього ресурсу з будь-якої країни та у будь-який час доби.

3. Адаптивність (adaptivity). Можливість змінювати і підлаштовувати електронні освітні ресурси під студентів є однією

з особливостей дистанційних освітніх технологій, яка дозволяє зробити процес навчання особистісно орієнтованим і ефективнішим.

4. Оцінка (assessment). Дистанційні технології дають змогу зробити оцінювання процесу формування компетенцій студентів безперервним і тривалим.

5. Рухливість (agility). Дистанційні технології дозволяють швидко змінювати наповнення дистанційних курсів відповідно до потреб студентів, а також забезпечують комунікацію викладачів і студентів різними способами.

Висновки. Отже, очевидні переваги дистанційної форми навчання іншомовного спілкування студентів нефілологічних спеціальностей, що полягають у доступності матеріалів курсу незалежно від місцезнаходження студента чи викладача, зручності їх використання, можливості організації свого навчального часу, можливості підвищення рівня знань студентів за рахунок використання сучасних інформаційно комунікаційних технологій, зниження витрат закладу вищої освіти, не викликають сумнівів.

Однак залишаються ще не вирішеними питання щодо переваг інформації на електронних освітніх ресурсах і контролю її якості, а також її грамотної методичної організації, що відповідає цілям і завданням навчання та проблеми авторських прав на дистанційні курси. До так званих недоліків використання дистанційних форм навчання можемо зарахувати і прогалини у знаннях як студентів, так і викладачів, у використанні сучасних комп'ютерних технологій, а також технологічні проблеми, недостатність соціальної взаємодії та очної комунікації. Наразі існує брак практичних досліджень щодо дійсної ефективності дистанційних освітніх технологій для організації самостійної роботи студентів під час вивчення іноземної мови. Наразі маємо більше теоретичного матеріалу щодо моделей створення електронного ресурсу з іноземних мов та віртуального середовища навчання, що відображає основні тенденції модернізації системи викладання іноземної мови у вишах за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та можливості інтеграції дистанційного й очного навчання іноземним мовам, щодо проблем використання дистанційних освітніх технологій відповідно до сучасних тенденцій глобалізації та міжнародного співробітництва. Постає гостра потреба у дослідженнях, що мають більш прикладний характер, що демонструють ефективність і доцільність використання дистанційних технологій в освітньому процесі. В іншому разі в гонці за інноваціями ми ризикуємо випустити з уваги те, що насправді відповідає потребам студента і сприяє формуванню відповідних компетенцій.

Література:

1. Есенина Н.Е. Моделирование профессионально ориентированного иноязычного информационного взаимодействия на базе информационно-коммуникационной предметной среды. *Высшее образование сегодня*. 2013. № 3. С. 56–59.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html3>.
3. Кравець О.Є., Свириденко І.М. Використання технологій проектування навчального матеріалу в процесі дистанційного навчання

іноземної мови на нефілологічних факультетах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 60, вип. 4. С. 195–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_60_4_18.

4. Куприна О.Г. Использование виртуальной образовательной программы Moodle в обучении иностранным языкам. *Дистанционное и виртуальное обучение*. 2014. № 7 (85). С. 54–60.
5. Проценко Н.В. Дистанційне навчання іноземних мов в системі комп'ютерних та інформаційних технологій. *Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування*. Дніпропетровськ, 2011. Т. 2. С. 59–61.
6. Хоменко Л.О., Балалаєва О.Ю. Досвід розробки методів дистанційного навчання іноземних мов у НАУ. URL: <http://nd.nubip.edu.ua/2005-1/05klomin.pdf>.

Potapenko L. Peculiarities of distance learning of foreign languages for the students of non-philological specialties

Summary. The article is devoted to the study of features and grounding of principles, methods and forms of distance learning of foreign languages for the students of non-philological specialties. The role of application of computer technologies in the process of development of foreign language communicative competence has been revealed. The goals and objectives of distance learning of foreign language for the students of non-philological specialties with the use of computer and telecommunications have been analysed. Particular attention is paid to the systematic approach to the methodology of distance learning of foreign language for the students of non-philological specialties, which allows considering its principles at methodological and technological, systemic and integrational, conceptual and strategic levels. It has been found that at the methodological and technological level the principles of mastering certain aspects of a foreign language and types of speech activity are developed, strategies and methods of forming skills with the help of information and communication technologies are determined. Technologies and teaching methods are synthesized within one electronic educational environment at the systemic and integrational level. Existing foreign language programs are being adapted to new technological conditions at the conceptual and strategic level. The implementation of these principles makes it possible to create a universal educational environment for learning a foreign language. Requirements for the organization of continuous educational information interaction in the process of distance learning of a foreign language have been developed. Modular learning technology as one of the innovative educational technologies of distance learning has been studied. It was found that the modular program consists of blocks, which are formed from a set of modules, and the modules consist of topics of educational material, united by one theme and designed for students with different levels of knowledge. Each module consists of the following sections: glossary, reading material, listening material, writing material, tasks for speaking and additional material. The advantages and disadvantages of distance learning technologies have been analysed.

Key words: distance education, teaching foreign language communication, foreign language communicative competence, information educational environment, Moodle learning platform.